

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

2.3.5. Надмірний обсяг дискреційних повноважень у працівників органів податкової служби

Дані соціологічного дослідження, проведеного 2020 року за Методикою стандартного опитування, затвердженою НАЗК, засвідчують, що одним з найбільш пріоритетних напрямів боротьби з корупцією на думку бізнесу є податкова та митна сфера, адже 31,7% опитаних підприємств відзначили цей напрям як пріоритетний. За даним показником податкова та митна сфера уступає лише очищенню від корупції в сферах судової системи (56,9% бізнесу) та боротьбі з корупцією в органах правопорядку (40,6% бізнесу)¹.

При цьому дані аналогічного дослідження 2021 року надають змогу констатувати певну позитивну динаміку. Так, відповідно до нього податківці – це ті представники держави, з якими підприємці контактують найчастіше з-поміж інших сфер, які досліджувалися. Майже кожний четвертий респондент – представник бізнесу (26,3%) мав досвід відвідин або інших контактів із представниками податкових органів з питань діяльності підприємства.

Про те, що вони стикалися із корупцією при таких контактах, заявили 13,2% респондентів (ствердна відповідь на пряме питання). У цілому про перебування в конкретних контактних ситуаціях, що містили ознаки корупції, зазначили 17,6% респондентів.

Ураховуючи часті контакти підприємців з цією сферою, позитивним є сигнал, що рівень корупції у податкових органах найнижчий: це найкращий показник серед усіх сфер, які досліджувалися².

Подальшим напрямом вдосконалення податкової сфери в описаному напрямі є усунення недоліків податкового законодавства з урахуванням принципів, закладених в Антикорупційній стратегії на 2021 – 2025 роки, адже окремі його положення є складними та непрозорими, що становить причину виникнення корупційних проявів.

Зокрема, з положень Податкового кодексу України вбачається, що він водночас як досить детально врегульовує порядок здійснення посадовими особами податкових органів своїх повноважень, так і в деяких випадках наділяє останніх досить широким спектром для дискреції. При цьому з одного боку дискреція сама по собі не є негативним явищем, проте відсутність її чітких меж щодо визначення повноважень органів державної влади може зумовлювати несприятливі наслідки для інших суб'єктів.

1. Дискреційні повноваження у руках недобросовісного та безвідповідального працівника податкового органу можуть слугувати для нього як інструмент особистого збагачення або отримання певних переваг для себе або близьких осіб. Відтак з метою отримання неправомірної вигоди під час виконання посадовими особами своїх повноважень можуть мати місце зловживання певними правами або ж бездіяльність.

Зазначене у першу чергу зумовлено тим, що деякі повноваження посадових осіб податкових органів визначаються досить широко, що надає їм змогу приймати рішення на

¹ Див. с. 67 Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування підприємців, експертів та населення. – Київ, 2020. Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/N73.pdf>.

² Див. с. 76 Корупція в Україні 2-21: розуміння, сприйняття, поширеність. Звіт за результатами опитування підприємців, експертів та населення. – Київ, 2022. Режим доступу: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/07/1009488299966710444nacr_report_info_sapiens_2021_ukr_final.pdf.

власний розсуд. При цьому з огляду на відсутність чітких законодавчих меж такого розсуду, на кінцеве вирішення певної ситуації досить часто впливають певні економічні, соціальні, моральні та інші фактори, які у своїй сукупності і формують суб'єктивне вирішення певного питання. Зазначене призводить до обмеження прав платників податків та існування різноманітних корупційних практик. Водночас здебільшого зловживання мають місце під час безпосереднього контакту між платником податків та контролюючими органами.

З урахуванням наведеного, у *Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки* закладено систему заходів, реалізація яких дозволить мінімізувати вплив суб'єктивних чинників на роботу податкових органів, зробити комунікацію між платниками податків та податковими органами більш прозорою та зрозумілою шляхом запровадження автоматизації процедур та функціонуванні електронних сервісів під час взаємодії цих суб'єктів.

Разом з цим, Україна знаходиться на 130 місці у рейтингу економічної свободи серед держав світу та на 122 місці у рейтингу сприйняття корупції. Посадові особи з числа вищих керівників фіскальних органів періодично є фігурантами кримінальних справ щодо різних зловживань. Держава накопичила значні борги перед підприємцями та має історію нарахування необґрунтованих штрафів. Не менше половини податків, що отримує держава у формі оподаткування заробітної плати утримується із зарплат осіб, що фінансуються із державного бюджету та державних підприємств. Стосунки з податковими органами є частим вирішальним фактором хто виграє конкуренцію в бізнес середовищі. Критично необхідним є внесення комплексу змін, що зменшать корупційні ризики, дискреційні повноваження органів та гарантуватимуть виконання державою своїх зобов'язань перед підприємцями.

З урахуванням наведеного, у *Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки* закладено заходи, спрямовані на забезпечення справедливої конкуренції платників податків, сприянню економічної свободи підприємців.

2. Відповідно до законодавства податкові органи наділені правом проведення широкого переліку перевірок, наприклад: камеральні, документальні (планові або позапланові; виїзні або невиїзні) та фактичні перевірки³. Водночас на практиці більшість зловживань податковими органами відбувалась саме під час їх проведення, що підтверджує статистика поданих скарг до Ради бізнес Омбудсману⁴.

При цьому зловживання з боку працівників податкових органів здебільшого мали місце під час проведення перевірок у тих випадках, коли останні мали безпосередній контакт із платниками податків. Найчастіше такі ситуації спостерігались під час проведення документальних перевірок та фактичних перевірок.

Водночас у 2021 році було внесено зміни до чинного законодавства, шляхом звуження критеріїв відбору платників податків - юридичних осіб до плану-графіка проведення документальних планових перевірок⁵.

З огляду на це у *Державній антикорупційній програмі на 2023–2025 роки* запропоновано зберегти незмінними та чинними положення законодавства щодо порядку проведення планових документальних перевірок.

---

³ Податковий кодекс України (п. 75.1.). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n16558>

⁴ Станом на 01.07.2020 року Рада отримала загалом 7 379 скарг, 1 048 з яких (14,2% або кожна сьома скарга) стосувалися питань оскарження платниками результатів податкових перевірок (див. Рада бізнес-омбудсмена. Системний звіт. Адміністрування податків, які сплачує бізнес. 2020. – Режим доступу: https://boi.org.ua/files/qp/e0/report_new.pdf)

⁵ Зміни до Порядку формування плану-графіка проведення документальних планових перевірок платників податків, затверджені Наказом Міністерства фінансів України від 10.12.2021 року № 655. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0099-22#Text>